

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A középiskolai kérdés Franciaországban.

A francia középiskola (enseignement secondaire) jelentékeny átalakuláson ment ugyan keresztül már a nyolcvanas években, midőn a három szakaszra osztott középiskolai tanfolyam elemi szakaszából (mely a mi két alsó gymn. osztályunknak felel meg) a latin nyelv tanítását egészen kiküszöbölték; sőt 1890 ben ismét újabb tantervváltoztatással igyekezett a közokt. kormány a középiskolai tanítás sikerét emelni: eme reformok egyáltalán nem elégitették ki a nyugtalan közhangulatot s a középiskolai oktatás, a mint az Franciaországban főleg az állami tanintézetekben be van rendezve, a legközelebbi években megint újabb heves támadásoknak volt kitéve.

A közvélemény nyomása alatt a kormánynak újra a középiskola reformjával kellett foglalkoznia. De a különböző reformjavaslatok közül, melyeket a törvényhozó kamarák elé terjesztettek, úgy látszik, egyik sem volt alkalmas a bajokon segíteni. Ugy, hogy a *képviselőház közoktatásügyi bizottsága* egyhangulag elhatározta, hogy a középiskolai oktatásügy állapotára nézve széleskörű vizsgálatot indít meg és ezt azonnal munkába is vette.

E vizsgálat eredménye, melylyel a közoktatásügyi bizottság az 1899. évi janár 17-től márc. 27-ig 38 ülésében foglalkozott, több vastkos kötetben van letéve és közrebocsátva. E kötetek tartalmát, a melynél érdekesebb adalékok mostanában alig jelentek meg az európai középiskolai közoktatásügyre nézve, a következőkben van alkalmunk a Lehrproben u. Lehrgänge c. pädagogiai folyóirat alapján t. olvasóinkkal megismertetni. A két első kötet 196 írásbeli vagy szóbeli nyilatkozatot foglal magában a középiskolai kérdésről, a harmadik a statisztikai anyagot adja az igazgatók és tankerületi főigazgatóknak (recteur) e tárgyra vonatkozó jelentéseivel

együtt, a negyedik tartalmazza röviden összefoglalva azon feleleteket, melyeket a különféle szakban működő magasabb hivatalnokok a bizottság által kitűzött kérdésekre adtak, az ötödikben elő van terjesztve a kereskedelmi kamarák és különböző testületek véleménye a középiskolai kérdésről, az utolsó kötetben pedig a bizottságnak és elnökének Ribot-nak*) az elsorolt anyagból levont következtetései vannak kifejtve és megokolva.

A bizottság által kitűzött kérdések kiterjednek a középiskolai oktatás statisztikájára, a tanulók életmódjára és nevelésére, a vizsgálatokra, az iskolák ellenőrzésére, a középiskolának a szak- és népiskolai oktatáshoz való viszonyára, főként pedig a tanítás methodikájára és berendezésére. Ez utóbbi kérdésnél az a felfogás jut kifejezésre, hogy a classikus nyelvek tanítási módszere a XVI. században és a XVII. század első felében kitünő volt, de utóbb megromlott a jezsuiták iskoláiban a sok könyvnelkülözés, valamint a vetélkedési rendszer és a tanulók becsvágyának mértéktelen fejlesztése által, minek következtében az értelem iskolázása háttérbe szorult, úgy, hogy az emlékezet és értelem művelése közt a régi harmónia még a jelen században sincs helyreállítva.

Kiemeli a bizottság, hogy a középiskolai kérdéssel szemben nemcsak Franciaország van ily nehéz helyzetben, hanem régóta felszinen van a kérdés az egész művelt világon s már 10 év óta történnek kisebb-nagyobb átalakulások Poroszországban, Ausztriában, Spanyolországban, Romániában; radikális reformot vitt keresztül Norvégia, Angliában is foglalkozik a parlament a nyilvános középiskolai oktatás megteremtésével, Olaszországban is változtatásokat terveznek, az Egyesült-Államokban pedig a reformokkal számos kísérletezés folyik.

* Alexandre Ribot, La réforme de l'enseignement secondaire, Paris A. Colin, 1900.

Franciaországban a század közepe óta a papok által vezetett gymnasiumok, melyekben a tanítás szabadsága sok különös jellemvonást fejlesztett ki, folyton szaporodnak; úgy, hogy 1897. óta több növendék van, mint az állami és városi tanintézeteknek. Meg kell ugyanis jegyeznünk, hogy Franciaországban sokkal több a magánjellegű, mint a nyilvános középiskolák száma s ezelőtt 10 évvel pl. az állami vagy városi lycéek és collégek csak 29%-át tették az összes középiskoláknak, a többi mind magánjellegű tanintézet volt, melyeknek 80%-a papi vezetés alatt állott. E körülménynek nem csekély jelentősége van a francia közszellemre is, mert épen azon családok, melyekből a katonatisztek és magasabb hivatalnokok kerülnek ki, örömezt adják fiaikat a jó hirben álló papi gymnasiumokba és internatusaikba s ebben gyökerezik az a nagy befolyás, melyet a papság a hadseregére és a hivatalnoki osztályra gyakorol.

A középiskola ellen intézett támadás épugy irányul az iskolaigazgatás, különösen a tulhajtott centralisatió ellen, mely az igazgatók tevékenységét megbénítja, mint az elavult paedagogiai módszer ellen, melyben a pedanteria, az emlékezet túlterhelése és kizárólag speculativ célok dominálnak, az értelem- és akaratképzés pedig alig részesül figyelemben. A tanároknak az a magatartása, mely szerint a tanórákon kívül a növendékekkel egyáltalán nem törődnek, úgy, hogy a tanuló ifjuság a munkaórákon és az internátusban csak az ifju és a vizsgálataikra készülő nevelők (maitres repetiteurs) kétes értékű

felügyelete alatt áll — továbbá a tanulóknak a roppant nagy internatusokban való összehalmozása, miáltal a valódi nevelés lehetetlenné válik — s végül a testi nevelés elhanyagolása: szintén kemény bírálatban részesülnek.

Ha az előterjesztett nyilatkozatok egy része a classikus tanulmányok elhanyagolását panaszolja, mások azt állítják, hogy a középiskolai oktatás újabb időben valóságos haladást tett. Minden oldalról hangsúlyozzák, hogy az egész középiskolai kérdés nem annyira paedagogiai, mint inkább társadalmi kérdés s oly körülményekben gyökerezik, melyek az iskolától egészen távol állanak. Azt is erősen kiemelik, hogy a francia középiskola a nagy forradalom alkalmával történt átalakítása óta kevésbé nevelőintézet s csaknem kizárólag a felsőbb oktatásra előkészítő intézmény jellegét mutatja. A legtöbb kereskedelmi kamara véleménye azt hangoztatja, hogy a mai középiskola nem fejleszti ki az ifjuságnál azt az erős akaratot, mely később a gyakorlati életre nézve annyira szükséges volna. Ugyanazért a legtöbb javaslat oda irányul, hogy a középiskola a mai társadalom szükségleteihez alkalmazkodjék.

Jellemző és figyelemre méltó, hogy az összes reformjavaslatok kivétel nélkül megtartani kívánják a latin és görög nyelvi tanítást kisebb-nagyobb terjedelemben s különösen az orvosok és jogászok beszélnek csaknem egyhangulag a classikus tanulmányok megszorítása ellen.

TARCA.

Huszár Gál.

Irta D. Nagy Sándor.

(Vége.)

Ezen egyházi beszédeiből, kivált az urvaesoráról szóló prédikációból is lehet következtetni, hogy ő Kálvini irányu volt, de az tény, hogy 1557-ben Bullingerhez fordult, hogy a szertartásra vonatkozólag küldje meg a zürichi egyház rendtartását s az az indoklás, melylyel e kérését bevezeti, világosan mutatja, hogy ő a Kálvini irány híve. Ezenkívül bizonyítja ezt egy másik munkája is.

Ez az ő kis kátéja, melyet a gyermekek számára írt. Ezt a dunántuli egyházkerület 1636-ban Pápán tartott zsinatában elfogadja a gyermekek számára tankönyvnek, mi nem történhetett volna meg, ha Huszár nem a kálvinizmus híve volt volna.

Ezen kátéval némelyek egynek tartják a heidelbergi káténak 1577-ben H. által Pápán eszközölt kiadását; ez a vélekedés azonban téves és onnan származhatik, mert 1577-ben Huszárt még pápai papnak s Huszár Dáviddal azonosnak tartják.

Nemcsak egyházi beszédek s káté írásával munkált az evang. igazságok terjesztésén a lelkek megnyerésén, de felkarolta az egyházi énekeket, melyeket az istenitisztelebe a reformáció hozott be, melyek oly igen alkalmasak a szív megindítására, felgerjesztésére s a buzgó-ság felköltésére.

1560-ban jelent meg tőle Mélius Péterhez intézett ajánló levéllel egy énekes könyv: „Isteni dicséretetek Psalmusok”. Erről bővebben nem tudunk, csak Szilvás Ujfalvy Imre említi az általa Debrecenben 1602-ben kiadott énekes könyvének előszavában, melyben ő az általa ismert énekes könyveket röviden felemlíti. Így hát fel kell tennünk, hogy ő Huszár Gál ez énekes könyvét ismerte, az a keze között forgott; annak létezését tehát elfogadjuk, bár példány nem maradt fent belőle.

Abból az időből, mikor mint száműzött kassai prédikátor a debreceni egyház pártfogása alatt Debrecenben nyomdájával szolgálta a reformáció ügyét, származik tőle az az ajánló levél, melyet Mélius Péternek Arany Tamás ellen írott művéhez mellékel, eme műnek címe: „Az Aran Tamás hamis és eretnece tévelygéseinek és egyéb soc tévelygéseknek, melyec mostan az elfordult feiő emberek között elárasztanac, meghamisítási a deréc szent írásból és a régi szent írás

Magok a reformjavaslatok általában három csoportba sorozhatók:

A) A latin és görög nyelv legyen ezután is, mint eddig a középiskolai oktatás gerince.

B) Az újabb nyelvek és a természettudományok legyenek a középiskola főtárgyai, még pedig az utóbbiak a Comte-féle sorozatban (mathematika, astronomia, physika, chemia, biologia, soiologia) a latin melléktárgy legyen, a görög pedig csak facultative szerepeljen.

C) A középiskola alapja latin nélkül rendeztessék be, erre építtessék a latiniskola mintegy a 15 éves életkorig, azután következzenek a bifurcatio egyrészt a görög nyelvvel, másrészt a modern nyelvekkel.

A mint tehát e javaslatokból látszik, Franciaországban is megvan a pártja mindazon tanügyi irányoknak, melyek az újabb időben a többi európai államokban fölmerültek s újabb reformeszmét a francia szellem sem tudott felszínre hozni.

A mi a vizsgálat és jogosítás kérdését illeti, e tekintetben is háromféle megoldás van javaslatba hozva, de mindenik mellett *sok oldalról sürgetik a classikus és modern jellegű középiskolák egyenlő jogosítását is:*

A) Fentartandó az érettségi vizsgálat (baccalauréat), de oly módon, hogy a vizsgáló bizottságokat inkább a középiskolai tanárok alkossák (Franciaországban ez idő szerint a baccalaureatust tudvalevőleg a philosophiai facultások tanáraiból alakított bizottságok veszik fel).

B) Elejtendő az érettségi vizsgálat s helyette

a középiskola elvégzéséről szóló s az igazgató és tanári kar által kiállított végbizonyítvány hozassék be.

C) Nem kell sem érettségi vizsgálat, sem elbocsátó végbizonyítvány, hanem külön felvételi vizsgálatok tartassanak mindenik főiskolai szaktanfolyamon.

A bizottság végül azon gondolkozásnak ad kifejezést, hogy a középiskolai reform dolgában nem a felsőbb tanügyi hatóságok, hanem csak a parlament dönthet, a minek a legközelebbi jövőben meg kell történnie.

D.

A református egyház.

(Vége.)

Mielőtt búcsút vennénk az európai kontinens egyházaitól és országaitól, érdekes lesz följegyeznünk egy különöséget, mely közös a francia és holland egyházakkal, de ezeken kívül másutt ismeretlen dolog. Ezekben az országokban nevezetesen a hivatalos cím nem ez: Franciaország vagy Hollandia „református egyháza“, hanem „református egyházai“. Ez a sajátság abból a módból ered, a hogy ezek az egyházak keletkeztek. Elsőben nem volt bennök semmiféle központi szervezet, mely mástól vagy saját magától az ország evangelizálására megbízást nyert volna. Az evangéliomot egyéni törekvések szerint prédikáltak és terjesztették és az ilyen munka eredményeképpen a hívők közt helyi csoportok vagy társulatok keletkeztek, a melyeket aztán mint ide vagy odavaló szervezett egyházakat ismertek. Ezek a helyi egyházak tisztán autonómikus testületek voltak, és a szomszédos egyházakkal egyáltalában semminemű összeköttetésben nem állottak. Némely helyen több gyülekezet is keletkezhetett közös istentiszteletre, de akár egy, akár több

magyarozó Doctoroknak írásokból, a debreceni Tanítóé által, ki volt szent András napja és Karacsöny Haunac 1, 11, 12, 13. és 14 napjain az egész keresztyén gyülekezet előtt Christus Vrunck születése után ennyvi esztendőben. 1561. Debrecönbe nyomtatott Annó M. D. L. X. II.

Mint az erdélyi muzeum könyvtárában levő teljes példányból kitetszik. 1562. febr. 14-én írta ajánló levelét Huszár Gál s ezen irata annyiban bír nagy fontossággal, mert egyfelől életéhez, illetve debreceni tartózkodásához biztos adatot szolgáltat, másfelől pedig ezen kifejezés: „ez könyvecskét Mélius Péter, a ti Pispektek írta“, mutatja, hogy ama mű csakugyan Méliusz Péter munkája, mert különben szerző nincs megnevezve a címlapon.

Huszár Gál műve a mai nap is egyik legszebb énekünk: „Könyörögjünk az Istennek Szent lelkének. Bocssássa ki magas mennyből fénylő világát“ stb., mely régibb ref. énekes könyvekben 249. sz. a. áll. Ezen éneket a Huszár Gálénak tartja már Szenci Albert, a halhatatlan ref. magyar énekköltő az általa Oppenheimben 1612-ben megjelent magyar bibliában. Tőle származik ezen ének előtt lévő más két ének is. Az egyik 247. sz. a. „Alázatos szóbeli fohászkodással“ stb. kezdetű, a másik 248. sz. a. „Járuljunk mi az Istennek

szent Fiához“. Mindhárom egy dallamra megy, színezete és szelleme ugyanaz.

Szilvás Ujfalvy Imre említése alapján tudjuk eddig, hogy 1574-ben is adott ki Huszár Gál Komjátin laktában énekes könyvet. Ujabban azonban az eperjesi ág. ev. collegium könyvtárában fedeztetett fel egy példány belőle; címe ez: „A Keresztyéni Gyülekezetben Való Isteni dicséret. Psalmo CXLIX. Dieséretet mondgyatok Istenec a szenteknec gyülekezetiben“. Ezen példány címlapján nincs kitéve, hogy hol nyomtatott, de azon körülmény, hogy Szilvás Ujfalvy Imre 1602-ben már említi s komjátii nyomtatványnak tartja s továbbá, hogy a könyv typusa nagyon hasonlít a Bornemisza Péter predicationak 1573-ban Komjátiban a Huszár Gál nyomdájában előállított kiadásához, joggal arra indít bennünket, hogy elfogadjuk, miként ezen énekes könyv csakugyan Komjátiban nyomtatott Huszár Gál által. A munka előszóval kezdődik, melyet Huszár Gál 1574. okt. 6-án irt Comiatin. Ez énekes könyv tulajdonképen nem zsoltárok és dicséretnek gyűjteménye, hanem ceremonialis énekes könyv, ugynevezett: *gradual* és tartalmazott imádságokat is.

volt, az egyesült tagok egy egyházat alkottak, annak a helynek egy egyházát. Fokként ezek az egyházak bizonyos célokra egyesültek egymással, és ez az egyszer megalkotott egyesülési szövetség egyetemes zsinatban való szövetkezésre vezetett, ennek a testületnek már maga a neve is azt mutatván, hogy nem egy egyházat, hanem több egyházat képviselt az, és hogy mindenik képviselt egyház megtartotta a maga szuverén jogait. Ennek az eredménye azután mindkét szóban levő egyház benső életében és szervezetében az independentismus vagy congregationalismus felé való hajlásban nyilvánult, a mely különösen a „Németalföld református egyházaiban“, a „doleerende“ egyházakban tűnt elő. Ezeknek az egyházaknak a vezetői valójában oly messzire mennek a helyi egyházak jogairól való nézetekkel, hogy eddig még sikeresen ellene tudtak állani saját egyetemes zsinatuk azon törekvésének, mely a Jávában folytatott külmisziói munka vezetését és felügyeletét egy külmisziói bizottság kezébe szeretne volna letenni.

Azt mondják, hogy egy ilyen bizottság felállítása megfosztaná a helyi egyházakat attól az ő természetes joguktól, hogy az ilyen munkát saját maguktól végezzék, és hogy ha valamelyik helyi egyház misszionáriusokat akar tartani, annak magának kell az ehhez szükséges alapok előteremtéséről gondoskodnia, az ügynököket kiválasztania, s természetesen ezeknek a munkáját felülvizsgálnia és vezetnie is. Tényleg ez azt jelenti, hogy a hány ilyen munkával foglalkozó egyház van, ugyanannyi missziói bizottságra találunk. Természetesen szükséges dolog, hogy legyen, és van is ezek között egy központi bizottság, de ennek működése tisztán administratív jellegű, és alig is szolgál egyéb, mint a különböző bizottságok közti érintkezés közvetítésére.

Ugy láttuk tehát, hogy az európai kontinens református egyházainak szervezete kétféle forma vagy típus szerint alakult: vagy a zsinat-presbyteri, vagy az ugynevezett konzisztoriális rendszer szerint. Ha már elhagyjuk a kontinenst és *Nagybritánia* földére lépünk, a református egyházkormányzatnak ismét két alakjával találjuk szemközt magunkat: a szorosan ugynevezett presbyteriánus és a püspöki néven ismert egyházszervezetekkel.

A reformáció korszakában a VI. Eduárd angol király által támogatott egyházpolitika a Róma hierarchikus rendszeréhez hasonlított. Ezt a rendszert azonban lényeges módosítás alá vették a király református tanácsadói, közöttük Knox János, míg tanelvek tekintetében meg csaknem egészen református lett ez az egyház. *Skóciában* pedig Knoxnak befolyására, tanelvi tekintetben református és kálvinista, szervezet dolgában pedig kezdetétől fogva szigorúan presbyteriánus lett az egyház. Lassanként aztán ez a két egyház elajtotta a református jelzöt, és mindkettő területi címet vett föl, az egyik Anglia egyházának, a másik Skócia egyházának nevezvén el magát, de tanelvi tekintetben mindkettő reformátusnak maradván meg azutánra is. A köztük levő különbség csakhamar még inkább kiélesedett az által, hogy míg az egyik határozottan püspöki egyház címet vett föl, a másik meg épen olyan határozottan presbyteriánusnak nevezte magát. Manapság aztán mindkét egyházban körülbelül többre nézik a területi címet az egyházpolitikától vagy a tanelvtől kölcsönözhető címnél. Teljesen jól lehet mondani, hogy ez a két egyház hitelveire nézve református, de a mi politikáját illeti, ebben a tekintetben az egyik püspöki, a másik pedig presbyteriánus.

Irhonban és Walesben aránylag későn szerveztettek presbyteriánus egyházak, akkor, a mikor Nagybritanniában a református név használata már jóformán kiment a szokásból. Más egyházak, mint például az independents és baptista felekezetek szerveztettek, melyek szintén arra tartottak igényt, hogy „tanrendszer“ tekintetében a református irányhoz tartoznak. Ezekről a régi presbyteriánus református egyházak csak az által különböztethették meg magokat, hogy élesen hangsúlyozták a magok politikai rendszerét, s innen van jelenben a westminsteri hitvalláshoz ragaszkodó összes britt egyházak körében a presbyteriánus név kizárólagos használata szokásban. Ezek a későbbi egyházak épen olyan jogosan nevezhetik magokat reformátusoknak, a hogy azt akármelyik régebbi vallás teheti, föltéve, hogy azt a nevet eredeti jelentésében használják, mert hát ennek a szónak, melyről itt beszélünk, használatában és értelmében többféle változás történt. Első használata szerint ugyanis a református szó egyszerűen egyértékű volt a protestáns szóval, vagyis gyakran mondták: Rómától reformált. Második használata szerint, a lutheranizmussal ellentétben, a szigorúan kálvinista tanrendszert jelentette, s az európai kontinensen az összes nem lutheránus protestáns egyházak ebben az értelmében használják ma is. Később, megszorított értelemben, bizonyos területi vagy nemzeti egyházak részszerű címévé vált az, míg legutolsó használati formája szerint nem kálvinizmust s nem is ennek valamely meghatározott formáját jelenti már ez a szó, hanem az összes vallásos kérdések és hittek szabad kutatásának elvét, és azt a jogot szeretik némelyek alatta érteni, a mely szerint egyéni saját véleményét alkothat mindenki magának olyan tárgyak felől, a melyek a tizenhatodik századbeli reformációnak gyökerét alkotják. A szónak ezen legutóbbi használati módja szerint olyan emberek is reformátusoknak nevezhetik magokat, a kik az általok elfogadott tanelvek tekintetében, a két polus távolságára állanak egymástól. A „református“ szó jelenthet tehát supralapsáriánus kálvinistát is, abszolút agnostikust is. Jelenthet az evangéliumi irányú és a mi Urunk istenségében buzgó hívőt, de egy természetfölöttiben egyáltalában nem hívő embert is. Emlékeztet ez bennünket arra, hogy a presbyteriánus szó használatában is körülbelül ilyenforma változatokra találunk. Az angol puritán korszak idején a presbyteriánus és a trinitárius szavak egyjelentésűek voltak. Mikor aztán bejött az unitarianizmus, több régi presbyteriánus gyülekezet saját egyházi javaival együtt az unitarianizmusba olvadt be, de azért megtartotta eredeti nevét, ha szinte visszavetette is a javadalmak alapítóinak tanait, s bár nem azt a kormányzati elveket követte is, a melyeket a presbyteriánus szó jelent. Hasonlóképen az európai kontinensen is nem kevés olyan egyház van, mely reformátusnak nevezi magát, holott visszaveti azoknak a tanítását, a kiktől az a tisztes név eredt.

A református nevet tehát ilyen módon használják, vagy ilyen módon élnek azzal vissza egyes európai országokban. Németországban a Kirche evangelische elnyelte a „református egyházat“. Svájcban a református jelzöt gyakran olyan hitelvekhez alkalmazzák, a melyek sem nem evangéliomszerűek, sem nem kálvinisták. Franciaországban egy olyan egyház viseli ezt a nevet, a melynek egyik csoportja evangéliumi alapon áll, míg a másik az unitáriusok felé hajlik. Hollandiában egy olyan egyháznak a törvényes címe az, melynek nincs hatalma ahhoz, hogy akármilyen

saját tanrendszert is kötelezővé tehessen saját hiveire nézve, míg Nagybritániában egyik ma létező egyházszervezetre sem alkalmazzák különösebben azt a jelzőt.

Ha átme gyünk az Atlanti óceánon, egyházi tekintetben egészen más világba lépünk. Azt találjuk, hogy ide kezdettől fogva két nagy áramban költöztek be az emberek: Nagybritániából és az európai kontinensről. Az előbbiekkal már olyan egyének léptek be *Észak-amerika* földre, kik otthon nagyon különböző egyházpolitikai rendszerek hivi voltak. A püspökiek áthozták az ő apostoli eredetükről való hitök mellett a magok háromrendű papságát és közimádságos könyvét, de nem lehettek semminemű egyházi közösségekben azokkal, a kik, bár keresztyéneknek és keresztyén lelkészeknek tekintették magokat, „nem követtek ő velök egy hitet”. A presbyteriánusoknak megvoltak a magok keserű emlékei Skócia tavairól és hegyoldalairól, és semmiképen nem óhajtottak püspöki szomszédaikkal közösségekben élni. Az independensek és baptisták saját helyi egyházok függetlenségének határozott álláspontjával jöttek át és azzal az elvvel, hogy minden vallásos testületnek föltétlenül önállósággal kell igazságszolgáltatási ügyekben birnia, míg a methodista egyház ekkor még nem volt meg a világon.

Az amerikai kontinensen 1705-ben találkozunk először presbyteriánus egyházszervezettel, mely olyan egyének között keletkezett, kik Nagybritániából költöztek át olyan időben, a mikor ott „református” névvel már semminemű, sem püspöki sem más egyházat nem neveztek. Ezek az egyének csaknem kizárólag ír és skót presbyteriánusok voltak, s nem kevesen közülök puritán eredetűek. Ilyen körülmények között természetesen a presbyteriánus nevet vették föl, és pedig minden egyház, melynek szervezete a skót presbyteriumban találta meg a maga gyökerét. Az a kitünőség, a melyet így a presbyteriánus névnek adtak, nem akarta azt jelenteni, mintha ők a református tanelvektől csak legkevésbé is eltérnének, hanem csak az olyan egyházak politikáját akarták ők azzal jelezni, melyek minden más egyháztól különböznek, legyenek azoknak bármennyire református és evangyéliomi elveik is. Nem azokra a pontokra akarták ezek az egyházak ezzel a nagyon határozottan és nyíltan kifejezett különbségtétellel helyezni a súlyt, a melyekre nézve egyéb egyházakkal megegyeztek, hanem egy olyan határozott és jellemző pontra, a melyben különböztek azoktól: az egyházpolitikai pontra.

De sokan jöttek át Északamerika földre az európai kontinensről is, főként pedig Hollandiából és Németországból. Ezek természetesen saját hazájok szokásait helyezték előtérbe, és mikor másfél évszázaddal ezelőtt független egyháztestekké szervezkedtek, a holland, illetőleg a német református egyház nevet vették föl, jelezvén ezzel nemzeti eredetüket is. Ez után a név után már mindenki tudta, hogy mit akarnak ők ezzel kifejezni. Az illető anyaországokban ugyanis a nemzeti egyházban nem voltak disszidentek, és minden olyan egyéneknek, a ki ott a református egyházhoz tartozott, megvolt a maga bizonyos, jólismert „tanrendszere”. A környezet hatása alatt azonban mind ez a két egyház elejtette a nemzeti, de megtartotta a tanelvi jelzőt, és ma mint református egyházak szerepelnek, jelen területi neveikben többé alig felismerhető megkülönböztetéssel. A reformátusnév tehát nem jelent többé olyan határozottan, mint a hogy régebben jelentett, bizonyos tanrendszert, és azért, ha a presbyteri rendszerrel tartó református egyházak Szövetségéhez kérvény érkezik be valamelyik

egyházból, hogy vétessék föl a Szövetségbe, először is azt vizsgálattja meg, hogy az illető egyház presbyteriánus legyen a maga politikájában, és az egyházak fölvetelét eszközölő bizottsága által azután biztosítottja magát azoknak református vagy evangyéliomszerű, avagy épen határozottan kálvinista tanrendszere felől.

Csak egy utolsó szót még az egyházpolitikáról! Az európai kontinensen néhány egyház konzisztoriumi rendszer alatt állott a reformáció óta, míg ismét néhány ki tudta magának abban az időben a zsinat-presbyteri rendszerrel élni, vagyis az egyházaknak olyan zsinatok által való kormányzatát, melyek az egyház tagjai által szabadon választott presbyterekből állanak. Az előbbi osztályba általában a német eredetű egyházak tartoztak, a hol a fejedelmek az egyházak és ezeknek kormányzata fölött befolyást szereztek magoknak, míg az utóbbi osztályba a francia, holland, magyar, belga és svájci egyházak tartoznak, a valdens egyház is fokonyként ebben az irányban képezvén ki a maga teljes egyházi szervezetét. De az elsorolt egyházak közül egyik és másik nagy akadályokra talált abban, hogy a maga presbyteriánus elvei szerint járhasson el, és komoly tárgyalásokat folytat az illető polgári hatóságokkal arra nézve, hogy a maga politikai jogait épen olyan teljes mértékben gyakorolhassa, a hogyan ez Nagybritániában vagy az Egyesült Államokban történik. Az általok elért sikerek különböző fokai mutatják már azokat a részleges különbségeket, melyek az ő rendszerök és a Skóciában formulázott egyházrendszer között fennállanak. Mi tehát a zsinat-presbyteri rendszernek két határozott típusát ismerjük: a skóciait, hol az építész úgy építhette föl, alapjától kezdve a házat, hogy valamely korábban megvolt rendszerhez való kényszerű ragaszkodás nem akadályozta őt tervei megalkotásában, a hol tehát a presbyteriánus rendszernek a legkivitebb formájára találunk, és az európai kontinensét, hol a multban vagy a jelenben több vagy kevesebb egyházat megakadályozott a polgári hatóságok beavatkozása abban, hogy természetes úton fejleszse ki a maga körében a politikának azt a leginkább bibliaszerű rendszerét, a melyet eddig egyáltalában felmutatni tudunk. A skót egyházakat azért különösebben presbyteriánus egyházaknak nevezzük, míg az európai kontinensen levő, vagy ottani eredetű egyházak inkább reformátusoknak nevezik magokat. De azért ez a kétféle egyház mégis csak egy családot alkot. Összekötő kapocs gyanánt ott van mindnyájok között közös politikájok hatalmas láncszeme. Ez a kapocs sok dologban gyakorlativá teszi együttes működésüket, s ezen az alapon kifejlesztette az mostan fennálló testvériesüléseket, s adott esetekben és alkalmas körülmények között lehetővé teszi egyesült szervezkedésüket is.

Angolból: *Csiby Lajos.*

TANÜGY.

Megnyitó beszéd az 1900—1901-ik tanév kezdetén.

(Vége.)

Ott áll előttetek a tudományok szinte kimeríthetetlen gazdagsága. Az emberi lélek egyéni sajátysága, hogy egyik tudományhoz a másik felett talán előszere-ttel fordultok; engedjétek meg, hogy igen röviden érintsem, hogy az egyes tudományok mely tulajdonaik hassanak vonzóbban, fejlesztöbben fogékony elmétekre.

Testünket sem lehet egészségesen egyféle, habár a leg-egészségesebb eledellel táplálnunk: lelkünk öntudatos fejlesztésére sem volna elegendő akár a legelsőrendű tudomány; több tanág adhat csak általános lelki műveltséget. Ezt jegyezzétek meg.

Soha sem volt korszak, a melyen az élet esábjai közt szilárdabb alapon nyugvó hitre volt volna szükségünk, mint ma. Csekély műveltségű egyéneknek nyugodhatik a vallásos érzület az emberi lélek veleszületett ösztönszerű érzelmén is, de a valóban művelt emberről az erős hit és vallásos meggyőződés csak biztos tudáson alapulhat. Kedves ifjak, Isten segítségével az írás szerint ti lesztek egykor a világ világossága: úgy fényl jék a ti világosságtok, hogy mások is látván a ti jó cselekedeteiteket, dicsőítsék a mennyei atyát. Dicsőséges apáink sokat áldoztak az egyházért és iskoláért; kemény üldöztetéseket szenvedtek hitbeli meggyőződésükért; példájokból kell erőt merítenetek a jövő netaláni küzdelmeire. Tanuljátok azért, kiki felekezete szerint, hitelveitek tételeit és magasztos multját.

Tanuljátok hü odaadással a *nyelveket* és *irodalmakat*. Az isteni származású lélek legesodásabb alkotásai a nyelvek. Ott vannak az ó-classikus nyelvek bevégezett tökéletessége, irodalmi termékeiknek alakban és tartalomban művészi remekei. Hatalmasan fejlesztők nemcsak műveik bel- és külalakjuk, hanem tanulságosan emelők egyetemes emberiségök és erkölcsi fenségek által. Korunk nagyra van magas műveltségével, de ez a műveltség csak ama classikus irodalmak vállain emelkedhetett mai magaslatára. Ott van a német nyelv és irodalom — hogy másat ne említsek — új kori eszmevilágával, tudós remekeinek töménytelen gazdagságával. Tanulmányozzátok a nyelveket és irodalmakat szorgalmasan!

Szabad e mellőznöm édes *nemzeti nyelvünket* és *irodalmunkat*, világirodalmi becsü műveinek gazdag sorozatával? Az egyetemes emberi mellett a hamisítatlan nemzeti érzület fenköltésége, a hazafias erények összessége szól hozzánk azok minden sorából közvetlenebbül, mint bárhonnán. Nincs nemzet a mely irodalmának annyit köszönhetne mint a magyar. Együtt érzett nemzetével örömben és bánatában. Nem volt hatalom, a melynek meghódolt; csak a nemzet fensége előtt hajtotta meg szeplőtelen lobogóját. Buzdított és biztatott, ha csüggedénk; korholt, sőt korbácsolt bűneinkben, lelkesített és irányt adott küzdelmeinkben. Volna-e magyar ifju, a kit érzéketlenül hagyta *Zrínyi* csüggedést nem ismerő fájdalma és honszeretete? a kit meg nem rázna *Berzsenyi* most korholó, majd lelkesítő szózata? és hogy csak a legkimagaslóbbakat említem, meg ne hatna az eszményi *Kölcsey* borongó, tépő fájdalma? *Vörösmarty*nak nemzetét felrázó, majd buzditó heve? *Petőfi* tösgyökeres magyarsága, ellenállhatatlanul magával ragadó tüze; kiomló vérével megpecsételt haza- és szabadságszeretete? a kit ne építene *Arany* bevégezett művészetü színmagyar költészete? meg ne ragadna *Madách* mélységes bölcsészete? Maradhatna-e magyar ifju érzéketlen, ha *Jósika*, *Eötvös*, *Kemény* kitünő regényeit, ha *Jókai* elvarázsoló alkotásait olvassa? Magyar szív és ész beszél azokból hozzánk, olvasásuk után is utórezgések zsonganak lelkünkben, mint a hangszer sem némul el rögtön, habár pihen is billentyűje. Ezeket és ne azokat a léha felfogásu, laza erkölcsü, leginkább idegen irodalmak romboló féremunkáit olvassátok üres perceitekben; üditő lesz hatásuk szívetekre, mint a langyos eső az ifju növényzetre.

Tanuljátok hü kitartással a *földrajzot*. Ismerni azt az égi testet, a hol mi — büszke felfogásunk szerint — a mindenség legremekebb művei élünk; a hol az ember az állati kortól kezdve mai fejlettsége magas fokáig kiemelkedett; ismerni azt a földet, a melynek minden rögéhez az emberiség küzdelmeinek egy egy nagy emléke fűződik, a hol kell leélnie a föld urának az elképzelhetetlen messze időkbe kinyúló életét: nemcsak gyönyörködtető és hasznos, hanem Istenünk nagyságának ismeretere is mondhatni a legelső sorban vezérő tudomány. Az Ur kegyelmének végtelenségét példázza a tenger beláthatatlan kiterjedése; erejét hirdetik az égbe törő hegyek örök hófedte ormai; kimeríthetetlen jóságát a kalásztengerrel hullámzó rónák gazdagsága; az örökszép megnyilatkozását szemlélhetjük a virágos völgyek színpompájában, a hegy és lapály meszteri változatosságában; az Ur bölcsességét az emberiség oly sokféle fájának eredetiségében. Tanuljátok a földrajzot.

Tanuljátok kedves tanítványok a *történelmet*; az élet mestere az. Alig lehet tudomány, a mely a zsenge gyermek és ifju lelkéhez közvetlenebbül szólna, szívet-lelkét mélyebben megragadná, mint az emberiség multja. Gazdag tanulságot vehettek lapjairól arra, hogy a gondviselés keze mily atyailag vezette kezdet óta az emberiség, népek és egyesek dolgait, egyesek példái megtanítanak arra, hogy a tiszta erkölcs alacsony sorsból is magasra emel, a bün a hatalom magaslatáról és alásujt, hogy a kicsi Rómát fiainek erényei a világ urává teszik, romlottsága megdöntvén, rabigába görnyeszti. Maroknyi nép volt a magyar, de ősi ereje hazát teremtett azon a földön, a hol az sokszor a hatalmasabb népfajnak sem sikerült; faji erényei mindmáig megőrizték alkotmányát s függetlenségét, mert szolgálja lenni nem tudott soha. Tatár és török áradata földre tiporja, de ősi erényei Anteusként föl-emelik megaláztatásából. A béke ölen szinte öngyilkos módra elhagyja magát, halálos álomba merül, de új életre riad és ha egykor karddal kezében, ma a művelődés fegyvereivel izzad és harcol, hogy Európa legműveltebb népei sorába emelkedhessék. Tanuljátok tehát a történelmet, főleg édes hazánk multját, hogy az egyetemes emberi erények mellett megösmervén apáink nemes erkölcsét, azokat kövessétek, vétkeiket és gyarlóságait a közjó üdvére levetkezhessétek.

Tanuljátok-végül a *mennyiség-* és *természet-tudományokat*. Amazt gyakorlati sokágu alkalmazásán tul, különösen a gondolkodó erő rendszerezése, az ítélő erőt hatalmasan fejlesztő tulajdonsága teszi a gymnasiumi tanítás fájának egyik leggazdagabban gyümölcsöző ágává; emennél az ásvány-, növény- és állatvilág tárgyainak, majd a természet örök törvényeinek változatlan igazságainak megismerése és kutatása képezik legajánlóbb oldalait. A természet egyszerű fia is az áhitat csodálatával szemléli a természet remek alkotásait, gyönyörködve merül el annak bárcsak sejtett tüneményei fürkészésében. Hát ti, a kik előtt az alapos tanítás fölfejté az alapokokat, megérteti a tünemények eredetét, a kik elött a helyes vezetés föllebenté a legtöbb rejtély titkos fátyolát; a kik ösmeritek a természet erőinek az emberiség boldogulása és előhaladása szolgálatában való bölcs felhasználását: nem maradtok érzéketlenek korunk ez annyira kedvelt és bámúlatos fejlődésü tudományával szemben!

Kétségenkívül, lesz tennivalótok elég; öreg hiba volna, ha az üdülés és szórakozás hozzátok méltó módjairól és eszközeiről megfejtkezünk vala. Nem;

gondoskodtunk *Ifjusági könyvtárunk* gazdag készletével, mi iskolai tanulmányaitokat kiegészíti, bőséggel táplálja ismeretek után sóvárgó elméteket, nemesíti erkölceiteket és finomítja izlésteket; olvassatok tehát, de nem annyira sokat, inkább *jót* és *jól*, vagyis jól megválasztva és odaadó figyelemmel. Ott van az *ének* és *zene* nemesítő művészete. Mind a kettő felvillanyozza fáradt idegeinket, édes hullámlásba hozza szívünket, szelid örömmel népesíti meg unalmas magányunkat, fenkölt világba emel a mindennapiság korlátai közül; azért hajlamaitok sugallata szerint gyakoroljátok magatokat magánosan, avagy az *ének-* és *zenekarban*, a művészet e nemes ágaiban. Ne feledjük a kötelező mellett a *szabadkézi rajzot*. Ez is nemcsak nemesen üdítő szórakozást nyújt, nemcsak a látó érzéket hatalmasan irányozza, hanem az izlést is nem kevésbé ápoló művészet; azért, a kit erre netalán hajlama is erélyesebben sürget, üres perceiben keressen a rajzban megújító szórakozást. Nem kevésbé kedves, mint hasznos üdülési alkalmul kínálkoznak a *testgyakorlás* és *ifjusági játékok*. Megedzi amaz izmaitokat, fűrgékké teszi tagjaitokat, bátorrá a szívet, emeli az önbizalmat; ez földeríti egész lényünket, a váratlan esetekben is ügyessé tesz és arra szoktat, hogy a váratlan esetekben is föltaláljuk magunkat. Sokszoros mód és jónál jobb alkalmak ajánlkoznak tehát a derek tanulóhoz illő szórakozásra. Vajha ne legyen tanítványom, a ki erkölcsöt pusztító, szívet megfásító, szende ártatlanságot beszennyező, testet is emésztő élvezeteket keresni merészeljen! Hozzátok méltó, szórakozást keressetek!

A tisztvársi ragaszkodás legszivesebb érzületével üdvözlöm Önöket ez új tanév küszöbén, szeretett tisztvársaim egyenként és összesen. A kik e napon lépnek elsőben tanintézetünk szolgálatába: hozta a jó Isten körünkbe! Szívemből óhajtom, hogy mihamarabb dicsekedve mondhassák az evangéliom szavaival: „Uram, jó minékünk itt lakunk!” és az Ur akaratával csináljanak itt három maradandó hajlékot: egyet maguknak, másikat a tudományok és harmadikat az ifjuság nevelésének.

Isten bőséges áldása nyugodjék e városon, ez egyházon és tanintézetben, ennek fentartóin, kormányzóin és minden rendű jóakaróin. Az Ur segítő ereje adjon gazdag sikert a tanárok munkájára, bőséges gyümölcsöt a tanítványok törekvésére.

Futó Mihály,
a hódmező-vásárhelyi ref.
főgymn. igazgatója.

KÖZÉLETÜNK.

A szatmári ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Mint e b. lapban is közölve volt, egyházmegyénk szept. hó 12—13-án tartotta ez idei őszi közgyűlését Biki Károly esperes és Szegedy Antal egyházmegyei gondnok elnöklése alatt, és pedig ez egyszer nem szokott helyén Fehérgyarmaton, hanem Szatmáron.

A gyűlés tárgysorozata nem ígért valami nagy változatosságot, azért mégis tűrhető szép számmal jelentek meg úgy a közgyűlési tagok, mint magánérdeklődők. A tanácsbírói karból nem jelentek meg hárman, ugymint: Bélteky Albert, Vályi Árpád és Luby Géza. Különöbben is képviseltette magát tizenkét egyház, s megjelent 36 rendes lelkész.

Közéneklés s esperesi buzgó ima után, esperes

rövid, az egyházmegye beléletét érintő beszéddel nyitotta meg a gyűlést. Megalakulás után *Uray Géza* újonnan választott világi tanácsbíró tette le esküjét s esperes üdvözlő szavai után jó benyomást keltő szavakkal köszönte meg a felé fordult bizalmat, foglalá el tanácsbírói székét. Az ő tisztes személyének bevonásával ismét elérte egyházmegyénk, hogy a vármegyeszerte nagyrabecsült *Uray* család képviselve van egyházmegyénk zöld asztalánál.

Majd a még föl nem esküdött tanítók közül esküdtek föl tizenegyen, köztük 3 nő. A főlesküdöttekhez ugyancsak esperes intézett szívélyes üdvözlő és buzdító beszédet.

A szomszéd máramaros-ugocsei egyházmegye oly váratlanul elhunyt érdemes esperese nt. *Csernák* István ur halála fölött részvétet nyilvánítani csak most volt alkalma egyházmegyénknek. A tisztes férfiú emléket jegyzőkönyvünkben örökítve: halála fölötti részvétünkről átíratban értesítjük a testvér egyházmegye közönségét.

Viszont H. Kiss Kálmánnak, a nagykőrösi tanítóképző intézet érdemes igazgatójának 25 éves jubileuma alkalmából üdvözlőt küldi egyházmegyénk.

Az egyházmegyénk 1899. évi állapotáról szerkesztett, s úgy a szellemi, mint anyagi oldalt körültekintően felölelő, nyomtatásban megjelent esperesi jelentést általánvéve megnyugvással fogadta közgyűlésünk. — Sajnos! van ugyan kisebb-nagyobb baj most is egyházmegyénk egyes egyházaiban de az öröndetes jelenségek sem hiányoznak. Mert mint a jelentés többek közt mondja: „híveink általában ragaszkodnak református hitükhöz, egyházunkhoz s 50 ezeret meghaladó lélekszámból csak 8 akadt a múlt évben, a ki megtagadta ősei hitét s kitért egyházunkból, ebből is 7 kitérés Szatmárra esik, hol sokféle idegen illetőségű munkás és cseléd összetorlódik s a 7 kitért közül szatmári születésű egyháztág egy sincsen A 8 kitérővel szemben áll 15 áttért, kik egyházunk tagjaivá lettek.

Felekezetenküli, vagy szektárius egyházmegyénk területén nincsen, a mi azt mutatja, hogy a mi református magyar népünk a „magyar vallás”-hoz erősen ragaszkodik.

Ragaszkodását bizonyítja, hogy a közistenitisztelést különösen vasárnaponként tömegesen látogatja; úri szentvacsorával egy év alatt 42635 felnött hívünk élt, templomkerülő, a ki templomba egyáltalán nem jár, csak 8 van egyházmegyénkben. Ragaszkodását bizonyítja, hogy a kötelezett egyházi és iskolai tartozásokon kívül 46599 korona 94 fillért áldozott önkéntes adományokban és építkezési költségekben egy év alatt egyházi és iskolai célokra, nem számítván a természetbeli adományokat, melyek szintén tekintélyes értéket képviselnek.

A részletesebb adatok közül főlemlítjük a következőket: első ízben élt úrvacsorával 1030 növendék, kik ünnepélyesen konfirmáltattak. A született gyermekek mind megkereszteltettek, a házasútlak 3 kivételével (Csaholc, Sonkád, Füleld) megesküdtek, a halottak mind egyházi szertartással temették el. A 64 vegyes házasságkötésből egyezsége lépett javunkra 3 pár, kárunkra 2 pár. Nem lépett egyezsége 59 pár. Vadházasságban él: 83 pár. Visszás házasság jelentkezett a lelkészhiataloknál 21 pár. Egyházi fegyelmet gyakoroltak a presbyteriumok 12 ízben. Törvényte' en szülöttek száma 174 (7.9%).

Egyháztársadalmi téren újabb alkotásokról nem szól a jelentés. A népies iratok közül a Téli Ujság,

Koszorú több száz példányban terjesztett, de e téren általában többet kell tennünk.

Egyházi épületeink legnagyobb részben jó karban vannak. Javítandó templom van 15, tarthatatlan paplak 2 — a kis-ari és túnyogi. Ingatlan vagyona szaporodott Kölesének 23 kat. holddal és egy belsőséggel, Kis-Szekerésé 600 □ öl hagyományozott földdel.

Lélekszám: 24981 fi, 25716 nő, együtt = 50697, több a múlt évinél 157 lélekkel. **Szólóttek száma:** 1150 fi, 1093 nő, együtt = 2243. **Halottak száma:** 754 fi, 745 nő, együtt = 1499. **Uj házások száma:** tiszta 349, vegyes 64, együtt 413, egyházilag meg nem esküdt 3 pár.

Az egyházfentartás iránti buzgóság: 10681 kor. 68 fillér pénzbeli adományban nyilvánult — 44 egyházban; hasonnemű adomány nem jelentetett 23 egyházból.

Az épületek rendszeres fentartásán kívül, építkezési költségre kiadtak egyházaink (27-en) 35918 kor. 23 fillért. Ezek a számok bizonyára életéről beszélnek s azt mutatják — Istennek hála! — hogy van egyházainkban élni akaró erő.

Esperesnek több apróbb jelentőségű jelenté-e után megválasztotta közgyűlésünk egyházmegyénknek a szatmári főgymnasiumi igazgató-tanácsban biztosított igazgató tanácsosi tagságra, a szatmári lelkészéppen ugyis bentlevő esperes helyett *Szegedy Antal gondnok* urat; nem különben a megüresedett számvevőszéki két helyre: dr. *Böszörményi Emilt*, mint vil. tanácsbíró, és *Rác István* szatmári lelkészt. mint rendes lelkészt. Ugy szintén elrendelte közgyűlés a *Thury Zsigmond* aljegyző lemondásával megüresedett állásra a szavazást okt. 15-iki terminussal.

Aztán következett *F. Varga Lajos* tanügyi előadónak terjedelmes jelentése a népiskolák 1899/900. évi állapotáról. Ez a jelentés is sok tekintetben megnyugtatólag hatott, mert alábbszállásról nem, sőt inkább emelkedésről beszél általán véve. Némi hanyatlás csupán az ismétlődő iskoláztatásnál mutatkozik; de remélhető, hogy ez is csak időleges tünet. Ine egy pár idevonatkozó érdekesebb adat:

Az egyházmegye 65 anya és két leány egyházában 103 tanerő foglalkozott a népneveléssel, négygyel több, mint az előző évben. Közülök okleveles volt 62, igazolványos 16, kibocsátással bíró 2, lelkész-tanító 8, segédlelkész 2, képesítés nélküli (többnyire óvónő) 13. Ezeknek évi összes javadalma volt: 107347 korona; 23792 kor. 39 fillérrel több, mint az előző évben. Tanítványaik száma volt a mindennapi iskolában: 6203, az ismétlődően: 1118. Kitünő eredménnyel tanított 27, jeles eredménnyel 36, elegendővel 37, s nem elegendővel 2. Egy iskola-tanító halála miatt nem minősíthetett.

Hattól tizenkét évig iskolaköteles volt 3333 fi, 3083 leány, együtt 6416. a népesség 13%-a. Iskolába járt összesen 3152 fiú, 2885 leány, együtt 6037, a népesség 12%-a, a tanköteleseknek pedig 94%-a. Iskolát idő előtt elhagyott 98 fiú, 115 leány, együtt 213, vagyis 3-3%. Iskolába soha nem járt 85 fiú, 81 leány, együtt 166, vagyis 2-7%. Iskolánkba járt más vallású, a mi tanköteleseinknek 4-3%-a.

Ismétlődő iskola köteles volt 1116 fiú, 1171 leány, együtt 2287. Ebből iskolába járt összesen 792 fiú, 738 leány, együtt 1530, vagyis a tankötelesek 67%-a, iskolába nem járt 324 fiú, 433 leány, együtt 757, vagyis 33%.

Az iskola-épületek száma 85, a tantermeké 104, de ebből egy tanító halála miatt Csengerben nem hasz-

náltatott a második félévben. Iskolai butorok darab száma 1683, ezeknek becsértéke 18148 kor. 30 fill. Vezérkönyvek bizony még több helyen nincsenek kelően, de a kerületi tankönyvek használtattak elenyésző esekély kivétellel mindenütt.

Az iskoláztatásra kiadatott a múlt évben összesen 137284 fillér; ebből államsegély volt 25320 kor., mit levonva a fentebbi összegből, egyházmegyénk iskoláztatásra fordított múlt évi kiadása, 111964 kor. 15 fillér, melyből aztán egy lélekre esik 2-26 fillér.

Az öt évvel eze'ötti állapothoz viszonyítva kapjuk a következő adatokat: a tanerők száma szaporodott 14-el. Öt év előtt a 89 tanerő összes javadalma volt 79062 korona, ma több 28285 koronával. Amazok javadalmából jutott egyre átlag 888 kor. 33 fillér; emezekéből jut 1032.49 fillér. A mindennapi tankötelesek voltak öt év előtt 5875-en, most voltak 6203; az ismétlődő iskolásoké volt 1542, most 1148. Öt évvel ezelőtt iskolába járt mindennapiak közül 91%, most 94 %, az ismétlődőkből 79%, most 67%. Az iskoláztatásra akkor kiadatott 70352 korona, most 137284 kor. 15 fillér. Akkor esett egy lélekre átlag 1 kor. 45 fillér most 2 kor. 26 fillér. Akkor kitünően tanított 26 tanerő, most 27, nem elegendően 4, most 2.

Ezek az adatok érthetően beszélnek s a mit mondanak az elég örvendetes, mert nyilván haladásról tanúskodnak. Még szembetűnőbb lenne a haladás, ha nem a közeli öt évről, hanem legalább is 10 évről tennék összehasonlítást; mert bizonyos, hogy a 90-es évek elején kezd népoktatásügyünk lendületet venni. És ebben nem kis érdeme van annak az „elő halott” embernek, nt. *Szarka Boldizsár* úrnak, a ki valóban párját ritkító buzgalommal látott népoktatásunk színvonalának emeléséhez s a kinek ime! — nem adatott meg az öröm szemlélhetni buzgólkodásának éredő gyümölcsét.

De elismeréssel kell adóznunk egy ázaink áldozatkészségéért is, melylyel a népnevelésnek újabb csarnokokat, és pedig korszerűeket nyitva, nyilván jelét adjak annak, hogy átértik és átérzik a kálvinizmusnak, Urunk a Jézus Krisztus ált l kítűzött magasztos hivatását: „Tanítsatok! . . . Tökéletesedjete!”

Mint említém: egy ponton mutatkozik némi hanyatlás az ismétlődő iskoláztatásnál. De batran lehet remélni hogy azzal a nemes ambícióval, azzal a szívós igyekezettel s éber figyelemmel, melylyel a jelenlegi esperes, nt. *Biki Károly* úr kezeli népoktatásügyünket, előbb-utóbb ezen a ponton is diadalmaskodni fog a haladás szelleme. Adja Isten, hogy úgy legyen.

A jelentéssel kapcsolatosan több propositiót magáévá tett közgyűlésünk, többek közt azt, hogy keressék meg a kerületi népiskolai bizottság az iránt, hogy a tanítás erdményének minősítésével, a *jeles* és *elegendő* közt levő tág tér betöltésül vegye bé a *jó* minősítést is, és ennek a „Táblás kimutatás”-ban megfelelő rovatot nyitasson. Aztán egyebek mellett a f-iskolák nagyobb mérvű fölkarolását ajánlja közgyűlésünk az iskolai előjáróságok figyelmébe.

E jelentés letárgyalása után tárgyalta közgyűlésünk a szintén *F. Varga Lajos* tollából kikerült előterjesztést a népiskolai tanterv revíziójára vonatkozólag. Ezzel az előterjesztéssel az előző napi tanügyi bizottsági ülés szintén részletesen foglalkozott, s egészben véve magáévá tevén, már mint a tanügyi bizottság véleménye forgott a közgyűlés előtt. Az előterjesztés ismerteti a tanító testület köréből beérkezett 3 rendbeli véleményt, majd bírálva azokat kimondja véleményét s

mellőzni javallván a szatmár-németi-i tanítók halasztásra vonatkozó nézetét, az egyházmegyei tanító-testületnek az egységes tanterv keretében a *minimális és maximális* tananyag megjelölése iránt kifejezett óhaját: a *Kincs* József ököritői tanító s tanügyi bizottsági tag nagy terjedelmű munkálatával alapjában egyetértve megteszi javaslatát a tanterv revisiójára nézve.

Az ajánlott revisió az érvényben levő *A B C* tantervet tartja szem előtt s ugyan ám conservatív. Tárgyalás után a közgyűlés is magáévá tette az előterjesztést s mint az egyházmegye véleményét rendelte fölterjeszteni a kerületi népiskolai bizottsághoz.

A népiskolai szervezet módosítását előadó nem tartja szükségesnek; azt az idő nem élte még túl; csak be kell tartani teljes egészében.

F. Varga Lajos, egyházmegyei főjegyző.

(Vége köv.)

Válaszok dr. Hajnal Istvánnak.

I.

Nyilatkozat.

E becses lapok közelebbi számában dr. Hajnal István úr egy cikket közöl „contra disciplinam”. Mivel a cikk, ha meg nem nevez is, valahányad részben nekem is szól, hiszen én is irtam egy a „bűnös emberre ráduplázó” (v. ö. E. T. 301. §. 9.) és a „polgári válaszlásoknál előforduló erkölestelenségek” ellen is irányuló „szabályrendeletet”: szó nélkül nem hagyhatom. De csak annyit mondok, hogy nem mondok rá semmit. Ebben a dologban nekem megvan a magam bibliai és történelmi alapon álló, egyszersmind az élet ismeretében gyökerező *erős* meggyőződés. És ebben a meggyőződésben az említett cikk meg nem ingatott. Ha talán e becses lapok valamelyik tisztelt olvasója kíváncsi rá, hogy mit felelnék, ha felelnék: méltóztassék emlékezetbe idézni az L. G. barátom cikkeire adott válaszaimat. Dr. Hajnal István úr L. G. barátomra hivatkozik. Én pedig ő véle szemben is fentartom említett válaszaimnak minden állítását.

Azt irtam pár sorral fentebb hogy a dr. Hajnal István úr cikkére nem mondok semmit. De mégsem állom meg, hogy ne mondjak egyet. Kettő lesz belőle. Azt mondom először a „kancsuka és cura pastoralis” kedves szálló-igéjével szemben, hogy a papok „bandája” is (bocsássanak meg az én igen tisztelt és szeretett lelkészársaim, de maholnap Hős. 6, 9-et veszik textusoknak a mi kedves jóakaróink) tudja a maga kötelességét. Azt mondom másodsor a Máté 18-beli „dictum probans”-ra nézve, hogy azt dr. Hajnal István úr csak félig-meddig magyarázta meg. Hogy e helybe mily kevésre hatolt be, azt eléggé igazolja az, hogy a „fukar” szót mai értelmében „fösvény”-nek vette, holott Károli korában az még azt is jelentette, hogy „vám-szedő” („kinestáros” értelemben is fordult elő). Amint-hogy az eredeti szövegben csakugyan — „τελωνις” áll. L. G. barátomnak már volt szerencsém megírni, hogy ez a hely, noha nem zárja ki a *szeretetet*, az excommunicatiót mégis involválja. Egyébiránt irhatunk mi a disciplina kérdésében pro és contra nemcsak cikkeket, hanem vaskos köteteket is: de akárki meglássa, hogy a *hanyagló hit- és erkölcsi életet disciplina nélkül még a szívünk vérével sem fogjuk új életre gyógyítani*. És, hogy ez a disciplina túl is mehet az E. T.-ben körvonalozott fegyelmi eljáráson, azt a zsinati törvényre magára támaszkodva állítom. Amazt

a 27. §-ban említi az E. T. és „egyházfegyelmi” eljárásnak mondja; emezt pedig a 301. §-tól kezdve írja körül és egyszerűen „fegyelmi” eljárásnak mondja. Amazt pusztán a „vallásosságra és közérkölciségre” vonatkoztatja, emezt pedig „hivatalos kötelességnek elhanyagolására” is, ami ugyan az Ethika szerint morális hiba, de a szónak ama mindennapi használata szerint amelyet az E. T.-ben is látunk, nem tartozik a „közérkölciség” rovata alá. Továbbá az „egyházfegyelmi” eljárást az E. T. 27. §-a szerint *kizárólag* a presbytérium teljesíti (teljesítené), mert a 13. pontban említett „egyes bizottságok” közé nem sorolhatjuk az *állandó* „egyházközségi bíróság”-ot (276. §.) míg a „fegyelmi” eljárás csupán a 2000. lelket nem számláló „gyülekezetben” a presbytérium teendője, a „2000 lelket túlhaladó” gyülekezetekben pedig az 5—10. tagból álló „egyházközségi bíróságé”. Azután a 27. §. a „családokkal” szemben való „egyházfegyelmi” eljárásról is beszél. A „fegyelmi” eljárásban hol van ez? Végre azt kérdezem, hogy a 27. §-ban említett „célszerű és erélyes *egyházi* eszközök” alatt talán azt a 10, vagy több forintos *pénzbírságot* kell érteni, melyről az E. T. 302. §. c. és 303. §. c. d. szól? Avagy a *hivatalból való elmozdítást és megfosztást*, melyről az E. T. 302. §. d. és 303. §. d. e. emlékezik? Én egész nyugodtan ki merem mondani, hogy vagy a zsinat nem tudta, hogy mit akar a bírósági fegyelmi eljárás mellett a presbytériumi egyházfegyelmi eljárással, vagy pedig azok nem tudják, a kik a disciplinát, vagyis az egyházfegyelmi eljárást erőnek erejével az E. T.-ben részletezett fegyelmi eljárás kényszerzubbonyába óhajtják beleszorítani. Más a bor, más a limonádé. Más az „egyházfegyelem”, más a „fegyelem”. És, míg az utóbira nézve zsinatunk csakugyan „igen bölcsen eltalálta a határt”, addig az előbbire nézve semmiféle határt nem szabott, csak az irányt jelölte meg („*egyházi* eszközök”) és a módot írta elő („*erélyesen*”). Csak mi ne volnánk ilyen mód nélkül iránytalanok!

Még egyet! Hogy a 27. §-ban olvasható e szavak: „a törvény értelmében” a 302. kk. paragraphusokra nem vonatkoztathatók, világos abból, hogy, a hol az E. T. valamely más paragraphusban foglalt intézkedésre utal, ott mindég zárjelbe teszi a szóbanforgó paragraphusok számait, ezen a helyen pedig azt nem cselekszi. Épen azért azalatt, hogy az egyházfegyelem „a törvény értelmében” gyakorlandó, én azt értem, hogy a 27. §. 1. pontban jelzett célnak az elérésére a szintén megjelölt eszközökkel.

Imé: az egyből nemcsak kettő, hanem sok is lett. Így jár az ember, ha pennát vesz a kezébe. De már végzek s maradok a meggyőződés mellett minden tisztelettel

Jánosi Zoltán.

II.

Levél Hajnal István tanácsbíró urhoz.

Nem tudom megállani, hogy a Debreceni Protestáns Lap 36-ik számában az egyházfegyelem kérdéséről írott becses tanulmányáért ne üdvözljem. Azt hiszem, hogy egyházkerületünknek e kérdés felől formálendő véleményére, annak kiforrására e becses cikk nagyban közre fog munkálni.

Kiváltképen azért tartom becsesnek e cikket, mert ujjal mutat rá arra a két talapzatra, a melyre e kérdésben, de minden kérdésünk megoldásában is, állanunk kell lábainkkal, hogy el ne essünk, t. i. a szentírásra és a mai kor viszonyaira.

Ha időm engedné, szeretném a szentírás világitásában mutatni fel azon szentírási helyeket a heidelbergi káté idéz az „egyházi fenyték“-re nézve. Ez azonban hosszabb munkát, a mire fájdalom nincs időm.

Máté 18, 15—18-ra nézve minden idők egyik nagy írásmagyarázója, a 3 első evangéliom előállításának, szövegének eddig legalaposabb kritikusa Bernhard Weiss berlini professor ezt mondja: „Azon törekvést, hogy Isten országának földi fejlődésén belül megtagadjuk a belépést olyanoktól, a kik be akarnak vétetni és pedig a végből tagadjuk meg, hogy a tisztátalan elemek távol maradjanak, vagy hogy a netalán mégis becsusztottakat kizárjuk, Jézus eleitől fogva megtiltotta. (Máté 13, 24—30, 47. kk. versekben.) Máté 18, 15—18-ban is az őseredeti összefüggés szerint a beszéd tendenciája semmiképen sem az, hogy egyházfegyelmi szabályzatot adjon, hanem hogy megmutassa, hogy semmit sem szabad megpróbálatlanul hagyni, hogy a bűnös testvért megtérésre indítsuk és őt Isten országa számára megnyerjük, a melyre nézve ő bűnössége folytán különben veszendőbe megyen. (Lehrbuch der biblischen Theologie des neuen Testaments. Berlin. 1888.)

Ugyancsak az exegeta ugyane könyvben ezt mondja: „A buza közt levő konkolyról és a hálóban levő halakról (Máté 13, 24—30, 47 kk.) szóló példázatokban Jézus azt adja elibénk: hogy Isten országának nemesak e világban való fejlődése alkalmával, hanem már annak megállapításakor az abban meglevő bűn zavarólag vegyül be abba,* úgy hogy abba a körbe, a melyben Isten országa megvalósul, ismét és ismét aljas elemek hatolnak be. Mindazáltal ezeknek visszatartoztatása vagy kiválasztása épen oly helytelen, mint lehetetlen: csak a fejlődés bevégeződése alkalmával lehet és kell Isten országa valódi tagjainak kiválasztásához hozzáfogni. Itt is a legélesebb ellentétben áll Jézus a népszerű várakozással. Még Keresztő János azt hirdeti, hogy az Isten országa társaságára méltatlanoknak kiválasztása, vagyis a messiási ítélet lesz az eljövő Messiás első teendője („das erste Geschäft“) (Máté 3, 10—12). Jézus azonban tudta, hogy az ő véleménye szerint senki sem vala méltó Isten országának társaságára; azzá csak akkor lehetett mindenki, ha Ő hozzá és Isten országának Ő vele eljövetelehez csatlakozott a hitben. Csak végül tűnhetik ki, hogy ki érheti el Isten országának tökéleteségre jutását mint olyan, a ki jónak bizonyult. Ennélfogva a messiási ítéletet ez ország fejlődésének bezárulására kellett elhalasztani. Épen mivel azért jött Jézus, hogy megkeresse és megtartsa azt, a mi elveszett vala (Lk. 19, 10, v. ö. Mt. 15, 24. Mk. 2, 17), az ő egész munkássága arra irányult, hogy új tagokat nyerjen Isten országának és azt körükben mindig tökéletesebben valósítsa meg. A fejlődés folyamán annak rossz tagjai még mindig igazakká lehetnek, valamint bizonynyal megfordítva is; és csak a fejlődés végén lehet mindkettőt megkülönböztetni.“ De kitűnő írásmagyarázatért nem szükség külföldre mennünk. A Diesőfi Evangéliomi Elmékedéseiben e két példázat mesterkézzel van felbontva. Az ítéletre vonatkozólag különben Jézus maga sem vindicált magának minden tudóságot e földi életében, a minthogy — a „kenőzisz“ tanánál fogva, — míg e földön járt, nem is volt mindentudó. Ép specialiter az ítélet napjaira vonatkozólag bevallja az ő nem tudását. (Mk. 13. 32. k.) Ítéleteire vonatkozólag** érdekes és tanulságos az exe-

* P. o. Judás eleitől fogva konkoly volt s tudta ezt jól az Ur. Cs. B.

** Károli „kárhozat“-nak is fordítja.

gesis prizmáján felbontani János 8, 15, 16-ot összevetvén János 5, 22, 24, 27, 30-cal, a mely összevetés és boncolás után a látszólagos ellentmondások gyönyörűen enyésznek el. Az exegesis ép oly finom nuanceokkal dolgozik, mint maga az emberi lélek, mint egy Shakspeare. Kell is, hogy ilyenekkel dolgozzék, mert Jézus az emberi lélek minden redőinek ismerője vala s ezen Ő ismerete a dolog természeténél fogva a legfinomabb megkülönböztetéseket téteti vele, a melyekkel semmi más tudomány nem tud számolni, csak az exegesis. E nélkül sem hitelvet (dogmát), sem egyházalkotmányi kérdést helyesen eldönteni nem lehet. És hogy épen hitelveink csontvázáról a húst, izmokat lerágtá, belőlök a velőt kiszopta az idő acélineye; hogy egyházalkotmányunkból is maholnap csak a csontváz marad, hogy legszebb intézményeinkől elszállt a lélek (mint a sokat panaszott ugynevezett „választások“ is mutatják): ennek nagyon nagy oka, hogy hiányzik „die gesunde Lehre“, a mely a Pál pásztori leveleinek tanítása szerint a tiszta kegyességgel* a legbelsőbb és legmélyebb összefüggésben van. Ezen tiszta kegyesség mindaddig hiányozni fog, míg hiányzik „die gesunde Lehre“ s ez mindaddig nem lesz olyan, a milyennek lennie kell, míg nem becsüljük meg annak szorgalmas, zaj nélkül, de híven dolgozó munkáit, a szentírásnak és az emberi léleknek e bányaszait, a kiknek munkájánál nehezebb, verejtékesebb munkát a kubikos sem végez. Pedig nem becsüljük meg. Itt ránk férne egy kis önfegyelem.

Az egyházfegyelemre különben Urunk Idvezítőnk hatalmat adott az egyháznak, gyakorolta és gyakorolja is az azt mindenkor, ez túl van minden kétségen. Sőt mi több, Salamon Ferenc a török hódoltság alatt divatozó reformált egyházi fegyelem hatásáról dicséretleg emlékezik, leírja a kizárás módozatait is. Ne felejtjük azonban el, hogy ez abban a korban volt, a mikor Thököly Imre, a kit Salamon Ferenc szerint „puritani vallásosság jellemez, ki a hoi csak üres ideje s alkalma van, predikációt hallgat s nagyobb útjaiban predikátort is viszen kíséretében, a kinek naplójában semmi dagály, semmi frázis, sehol nagy szavak, s ki egyáltalában idegennek látszik minden szinpadiaságtól, a kinek naplójában sehol sem fordul elő a kérdés sem, hogy ő a haza ügyében mennyit tesz és mennyit szenved . . .“ ez a Thököly Imre naplójában 1677. nov. 19-én azt a hirt, hogy a magyar katonák (végbeliek) a Tisza mellett Lucnal egy német hadosztályt megsemmisítettek, így írja meg:

„Az németekben négyszázon feljül jóval veszték el . . . sok vesztett a vízben is elannyira, hogy csak egy is közülök el nem szaladhatott, csak nagyságos urat is 17-et és 3 gróft vesztvén el. *Elevenen harminckét németet*** karóztattak fel végbeli uraim. Mind-ezekért áldassék Istennek az ő szent neve, ki az erőtelnek által is véghez viszi a maga dicsőségét.“ ***

Csánki Benjámín.

A kérdés kifelejtett lényegéről.

(Magszívelendők az Egyh. Törv. 112., 130, és 134. §§.)

(Vége.)

Még tanulságosabb problémához vezet aztán a törvény 130-dik §-ának záradéka, mely így szól: „Ezen tisztókben eljárásukat az érvényben álló agendában

* *μυστηριον της ενσέβειας.*

** Természetesen pápistát!

*** Salamon F. Kisebb történelmi dolgozatai 386—389. lap.

foglalt utasítások határozzák meg. Igen fontos és igen szükséges rendelkezés, az egyház közérdeke és több józan és jogos tekintet kívánja, hogy egy nyomon járjunk, ugyanazon rend és cél kívánalmi szerint sürgölődjünk tisztünkben s illetén munkáinkban az érvényben álló agendához szabjuk magunkat: de hol van hát az az érvényben álló agenda, melyiket tekintsük érvényben állónak a sok közül, és ki tette azzá. Mert én sem ily közérvényességű agendát, sem ilyet kijelölő Ő-t vagy végzést nem ösmerek ez idáig: ha mégis létezik ilyen, valódi szivességet teszen velem, a ki azt nekem megmutatja, érette köszönetemet nyilvánítani nem késlekedem. Jelen tájékoztatásomban csak föl-sóhajtok: bizony jó lenne, ha volna! De mily közérvényességű agendát kívánok én felettebbvaló nagy kívánsággal? Olyat, mely kötelezze ne csak a prédikátorokat, hanem a kurátorokat is, sőt egyebeket is, mind az utolsó belső emberig, a harangozónak személyéig. Olyat mely egyedül lenne a lelkipásztornak hivatalos sugalmazója hatályokon kívül helyezvén, úgy bizonyos ősi helyi szokásokat, mint hiveink privát izlésének a helyi szokásra es privilegiumra támaszkodó követeléseit. Hogy minő útakat jelöl ki p. o. egyik egyházkerületünkben a lelkésznek mint liturgusnak is, a specialitásokon elődö izlés: arról legközvetlenebb bizonyosságot tehetnének p. o. Mező Lajos úr és Dombi Lajos úr, kik amaz egyházkerületet megismerni és elhagyni szerencsések valának. Az ily ösvényeken járni is, nem járni is egyaránt kész veszedelem. Ha ily esetekben egymás mellé állítjuk, mindazt, a mire tanítottunk, mindazt, mit földadatunk, célunk, öntudatosságunk, hűség és következetesség megkövetelnek, és mindazt, mit romlott izlés, régi usus, privát gondolkodás és követelőzés megkívánnak: ne csodáljuk ha végre azt mondja magában a zaklatott lelkipásztor: egytetemes agenda nincs, elvi állás, következetesség a falunak nem imponál, lelkész védelmére rendelt hatóság nem létezik, összekoccanás esetén mindig a lelkész hibás, a tapintatosság és tapintatlanság ruganyos címe alatt emelt vád mindig jól beválik, aztán *kenyérrel él az ember*, nem csak Isten igéjével: a falu gustusa és szája ize után kell élnem, nem a magam, vagy a konvent elvi állása szerint A kinek ez a kép szomorú, alkottassa meg az egytetemes érvényű agendát, vegyen bátorságot a temetési bucsuztatók *eltörlésének* végre hajtására, ha úgy gondolja, hogy Ikarus bátorsága és szárnyai megilletik: Via patet, tessék tovább is, excelsior. Mi szives örömiadásunkat nem fogjuk tőle sajnálni. Me Herkule . . . nem sajnáljuk.

A 134. § szerint „a temetés az illető egyházkerület által megszabott szertartással történjék“. Ugy tetszik, a törvény óvatoskodik, sokallja a fölvetett hang bátorságát, kissé összéb vonja vitorláit. Pedig *akkor* még más világot éltünk És mi most álmodozunk: *egyházfegyelmről!!!* . . . Tetszett a tanács . . . de midőn kérdeztetek, ki kösse fel . . . Hagyjuk talán e szomorú csengetyű meséjét, vagy talán keserves valóságát.

Szerettem volna, ha a vitázók a kérdés ez oldaláról is irtak volna, nem csupán a magok vélekedését adták volna elő.

Dombi L. urnak abban igaza van, hogy „Le-kaszálták már a rétet,“ de bizony *föl nem takarták* és be nem hordották az igazság és közérdek csüreibé, csak ott engedik elpusztulni a hol lekaszálták. Mivel hogy csak úgy renden látam a jobb sorsra méltó takarmányt, nosza — mondok — úgy is veszendő, sebtí-

ben meglegeltetem rajta az én szegény pegazusomat, hátha nem haragszik meg érette a szerkesztőség. Bocsánat bátorságomért.

Viator.

KÜLÖNFÉLEK.

— **A tiszántuli ev. ref. egyházkerületi egyházi értekezlet** f. évi október hó 9-ik napján Hódmező-Vásárhelyen tartandó közgyűlésének tanácskozási ügyszorozata: I. Október hó 9-ik napján délelőtt 8 órakor istentisztelet az ó-templomban. Predikátor Zsigmond Sándor lelkész-esperes, egyházkerületi főjegyző. Ezt követőleg II. Értekezleti közgyűlés a városháza gyűléstermében az alábbi ügyrenddel: 1. Elnöki megnyitó. Tartja Kiss Áron püspök, értekezleti egyházi elnök. 2. Az értekezleti közgyűlés üdvözlése és pedig a békésbánati ev. ref. egyházmegye nevében Szabó József lelkész-esperes által, a hódmezővásárhelyi törvényhatóság részéről Juhász Mihály polgármester által; az egyház nevében Szeremlei Sámuel lelkész által. Válaszol gróf Degenfeld Schomberg József egyh. ker. főgondnok, értekezleti világi elnök. 3. Az alapszabálytervezet megvitatása és ezen alapon az új alapszabály megállapítása. 4. A protestantismus védelmi eszközeiről. Dr. Imre József nagy-választmányi tag. 5. Az egyházi fegyelem gyakorlásáról szóló bizottsági javaslat. Előadó Zsigmond Sándor. (V. ö. 1898. szeptember 7-i debreczeni Emlékkönyv 60. l. 3. jkvi sz. a.) 6. Az irodalmi szakosztály véleménye egy „Magyar prot. politikai Napilap“ tárgyában. Előadó dr. Bartha Béla. (V. ö. ugyanazon Emlékkönyv 62. l. 9. jkvi sz. a.) 7. A „Téli Ujság“-nak évszaki lappá változtatása tárgyában, a békésbánati egyházmegyei „vallásos iratok terjesztő egyesület“ jelentése. (V. ö. ugyanazon Emlékkönyv 63. l. 11. jkvi sz. a.) 8. A tudományos theol. irodalom fellendítésére célzó indítványról bizottsági véleményes jelentés (Ugyanott 64. l. 12. jkvi sz. a.) 9. A tagok névsoráról s a pénztár állásáról jelentés, Zsigmond Sándor esperes-értekezleti pénztárnok urtól. 10. Tisztújítás. Előzőleg október hó 8-án este 5 órakor előértekezlet a ref. egyháztanács termében. Indítványok 8 nappal a közgyűlés ideje előtt, írásba foglalva, az elnökséghez benyújtandók. E gyűlésekre egyházi értekezletünk tagjait és az érdeklődő közönséget tisztelettel meghívja. Debreczén, 1900. szeptember hó 14. napján A tiszántuli ev. ref. egyh. ker. egyházi értekezlet elnöksége. — **Tájékoztató.** I. A tiszántuli ev. ref. egyh. ker. egyházi értekezlet, a hódmezővásárhelyi ev. ref. egyház szives meghívása folytán, ez évi közgyűlését Hódmező-Vásárhelyen tartja. Az értekezleti tagok elszállásolásáról s a vasutól a városba szállításáról a reform. egyház gondoskodik. Felkértnék tehát az értekezlet tisztelt tagjai, hogy folyó évi október hó első napjáig a hódmezővásárhelyi ev. ref. lelkészi hivatalhoz címzett tudósításukban sziveskedjenek jelezni, hogy Hmvásárhelyre melyik vonattal érkeznek s kívánják e, hogy elszállásolásukról gondoskodva legyen. 2. Az elnökség közbenjár a m. kir. kereskedelmi miniszteriumnál, hogy a gyűlésre utazó értekezleti tagok a M. Á. V. vonalain kedvezményes jegyet nyerhessenek. Kedvező eredmény esetén az értekezleti tagok igazolványukat a hódmezővásárhelyi ev. ref. lelkészi hivaltól kaphatják meg. 3. Október hó 8-án este 8 órakor ismerkedési estély lesz a Sas vendéglő emleti termében. 4. Október hó 9-én reggel 7 és 1/2 órakor gyülekezés a főgymnasium tornacsarnokában, ahonnan az értekez-

let tagjai együttesen mennek a közelben eső Ó-temp-lomb. 5. Ugyanazon napon, az értekezleti közgyűlés után délután 1½ órakor, a vendéglátó egyház által adandó társas ebéd a Sas vendéglő emeleti termében. Az ebédjegyeket az értekezlet tagjai a közgyűlés folyama alatt helyökbe hordva veszik át. 6. Ebéd után a fő-gymnasium s a város egyéb nevezetességeinek meg-tekintése a rendező bizottság kalauzolása mellett. 7. Ugyancsak október 9-én este 8 órakor, a városi tör-vényhatóság által adandó társas-vacsora, a Sas ven-déglő emeleti termében. A jegyeket a közgyűlés tar-tama alatt adják át az értekezleti tagoknak. Hódmező-Vasárhely, 1900. szeptember hó 14. napján. A huvásár-helyi rendező bizottság.

— **A Bethlen-szobor alapja.** A Bethlen Gábor erdélyi fejedelemnek Nagy-Enyeden felállítandó szobor alapja javára, országos gyűjtés útján, 1900. szeptember hó 15-ig 6410 kor. 29 fillér gyűlt össze. Nagy-Enyed, 1900. szept. 17. Bartha Zsigmond, a szoborbizottság ellenőre. Orbán Lajos, a szobor-alap pénztárosa.

— **Tízéves találkozás.** Emlékezetökbe kívánom hozni azoknak, a kiket illet, a következő, birtokomban levő iratot: „Alulírottak, mint pályatársak, kik a theo-logiai tanfolyamot Debreczenben az 1890. évben végez-tük el, becsületszavunkkal kötelezzük magunkat, hogy tíz év múlva azaz 1900-ik év október hó első vásár-napján a debreceni főiskola seniori hivatalában d. e. 11 órakor találkozni fogunk, egyrészt egymás sorsá iránt kellő tájékozódást szerezhessünk; kivéve, ha valamelyikünket fontos, életbe vágó ok akadályozná

megjelenésében. Debrecen, 1891. szept. hó 23-án Ferency Imre, Tóth László, Bartók Jenő, Csánki Ben-jámin, Kovács Ferenc“. Felhivom ez iratnak magokat aláírt pályatársaimat, sőt azokat is, a kik ez iratnak nem írtak ugyan alá, de az 1890-ik évben a hittudo-mányi cursust velünk együtt elvégezték, hogy a kitű-zött időben és helyen találkozzunk egymással, ezt meg-előzőleg pedig ugyanazon a napon vegyünk részt a nagytemplomban a délelőtti istentiszteleten. Kelt Tisza-Füreden, 1900. szept. 17-én. Csánki Benjámint m. k. ev. ref. lelkész.

— **Fertőző betegségek ellen,** melyek leginkább az egészségtelen ivóvíz által terjesztetnek, biztos óvszer a tiszta egészséges ásványvíz. Felhívjuk tehát olva-sóink szíves figyelmét a „Kristály Szt.-Lukácsfürdői hegyi forrás hirdetésére.“

TARTALOM - JEGYZEK: A középiskolai kérdés Francia-országban. D. — A református egyház. Csiky Lajos. — Tárcza: Huszár Gál D. Nagy Sándor. — Tanügy: Megnyitó beszéd az 1900—1901-ik tanév kezdetén. Futó Mihály. — Közéletünk: A szatmári ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése. F. Varga Lajos. Válaszok dr. Hajnal Istvánnak. I. Nyilatkozat. Jánosi Zoltán. — II. Levél Hajnal István tanácsbíró úrhoz. Csánki Benjámint. — A kérdés ki-felejtett lényegéről. Viator. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: SASS BÉLA.

Szerkesztő-társ: Eröss Lajos.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközölhetnek. Pontos címre figyelni tessék.

A „NEUMANN M“ cég debreczeni áruházáról.

Szabott ári Szabott ári Szabott ári

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“ cég

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsék meg azt a kitűnő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitűnő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulaszták el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég áruí versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak azt üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitűnő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. Debreczen, főtér, a postával szemben.